
ALİYA’NIN PERSPEKTİFİNDEN İDEAL İNSAN ANLAYIŞI*

İsmail GÖKTÜRK

Öğretim Görevlisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
ORCID: 0000-0003-3465-0418

Öz

Aliya İzzetbegoviç, dünya savaşı sonrasında İslam dünyası reformcularını yeni ve değişen şartlar karşısında, yeniden eski ideal ve değerleri gerçekleştirmeyi bilen, akıllı ve bilge halk temsilcileri olmadıkları için eleştirir. Onların, değerlerin bizzat kendilerine karşı ayaklandıklarını ve şok edici bir basiretsizlik örneği vererek kutsallarını çiğneyip yerine sahte bir yaşamı yerleştirebilmek için gerçek yaşamı yok ettiklerini söyler. Bu çalışmanın amacı, Aliya İzzetbegoviç’in görüşleri ışığında İslam dünyası için yeni bir medeniyet hamlesi yapma zarureti ve bunun şartlarını irdelemektir. Yeni bir medeniyet hamlesi yapmak için öncelikle oryantalist bakış açısından kurtulup hayata kendi değerler sistemimizle bakabilmek; medeniyet hamlesi yapabilecek insanı inşa etmek zorundayız. Yani “yeryüzünün öğretmeni olmak için, gökyüzünün öğrencisi olmak” gerekmektedir. Aliya’nın perspektifinden bunu nasıl başarabileceğimiz bu çalışmanın ana konusudur.

Anahtar kavramlar: Aliya İzzetbegoviç, Medeniyet, İdeal Toplum, İdeal İnsan.

Abstract

Alija Izetbegovic criticized the reformers of the Islamic world after the world war for being unable to be wise and wise public representatives who were able to realize the old ideal and values again in the face of new and changing conditions. He says that the values themselves rebel against them and destroy the real life in order to break their saints and substitute a false life by giving them a shocking imprudence.

The aim of this study is to examine the necessity and the conditions of a new civilization for the Islamic world in the light of Alija Izetbegovic's views. To make a new civilization move, first of all, to get rid of the orientalist point of view and to look at life with our own system of values; we have to build people who can make a civilization move. In other words, to become the teacher of the earth, it is necessary to be the disciple of the sky. How we can achieve this from Aliya's perspective is the main topic of this study.

Key words: Alija Izetbegovic, Civilization, Ideal Society, Ideal Human.

*Bu çalışma, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi tarafından 26-27 Nisan 2018 tarihleri arasında düzenlenen “Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumu’nda sunulan bildirinin makale olarak düzenlenmiş halidir.

1. GİRİŞ

Hz. Peygamber (a.s.)'in Hicretle birlikte Medine'yi inşası ile başlattığı medeniyet süreci kâmil insanlar olan ashabın ve ondan sonraki kuşakların eliyle, 100 yıl gibi bir süre içerisinde doğuda Çin'e batıda Paris önlerine kadar ilerlemişti. İkinci hamlede Bizans fethedilmiş ve Türkler eliyle Viyana önlerine kadar gelinmişti. Aliya'nın deyişle, temelleri devamlı hareket ve inşa faaliyetlerinde bulunmak olan ve o zamana kadarkilerin hiçbirine benzemeyen yeni bir dünya meydana getirilmiştir (İzzetbegoviç, 2007a:15). İslam medeniyeti Moğol istilası ve Haçlı seferlerinin sebep olduğu inkıtalara rağmen yükselişini devam ettirmiştir.

Ne oldu da Java'dan Bosna'ya kadar uzanan İslam Dünyası bu günkü zillet haline geriledi? Bu soruya doğu ve batının kavşak noktasında yer alan bir düşünce adamı ve aynı zamanda bir lider olan Aliya'nın perspektifinden bakmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü Aliya bugünkü batı medeniyetini temsil eden Avrupa'nın tam ortasında, Bosna'da olması hasebiyle bir düşünce adamı olarak Batı medeniyetini çok iyi tanıyan, bununla birlikte İslam Medeniyetini en üst seviyelere taşıyan, karakteristik özellikleri itibariyle Osmanlı medeniyetinin yansıdığı Bosna'da İslam Medeniyetini tüm hücreleriyle hissetmiş bir kişidir.

İslam dünyasının son büyük mağlubiyetinden sonra (I. Dünya Savaşı) Avrupa'nın ortasında Müslüman kimliği ile ortaya çıkan ilk liderlerinden birisi olarak Aliya verdiği eserlerle İslam dünyasının içinde bulunduğu durumu analiz etmiş, sorunları tespit etmiş ve çözüm önerileri sunmuştur.

Bu çalışmada, ilk olarak hem şahsiyeti itibariyle bir örnek model olan hem de bir düşünce adamı olarak tespitleri ve önerileriyle bize yol gösterecek bir münevver olan Aliya tanıtılacaktır. Daha sonra Aliya'nın görüşlerinden hareketle yeni medeniyet hamlesinin gereklilikleri ve bu gereklilikleri yerine getirecek olan insan anlayışının çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise yine Aliya'nın perspektifinden çözüm önerileri sunulacaktır.

2. BİR MODEL İNSAN OLARAK ALİYA İZZETBEGOVİÇ

Aliya İzzetbegoviç 8 Ağustos 1925 tarihinde Bosanski Samac'da, önceleri Belgrad'da yaşamış ancak 1868'de "Sırp baskısı altında" kalarak kendine daha güvenli bir yer arayan bir beyzade ailesinin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. İzzetbegoviç'in adını taşıdığı büyük babası Bosanski Samac'ın belediye başkanı olmuştur (Hacımeyliç, 2013:15). Ailesi İslamî duyarlılığa sahip bir ailedir. Ancak Aliya, İslam karşıtı ve Müslümanları Avrupa'ya dışardan girmiş kimseler olarak gören bir çevrede yetişmiştir. Anneanesi İstanbul Üsküdar doğumlu bir Türk kızıdır. Çocukluğuna dair hatıralarında yer alan bir husus evlerinde Türkçe konuşulduğudur. Rahmetli annesinin çok dindar bir kadın olduğunu söyleyen Aliya sabah namazlarını onun sayesinde aksatmadığını, namazlara Viječnica'daki Hacısyka camiine gittiğini anlatmaktadır. Notlarında dine karşı erken yaşlarda oluşan bağlılığını tamamen annesine borçlu olduğunu söylemiştir. Yaşlı imam Rahmanoviç'in namazın ikinci rekâtında daima Rahman suresini okuduğunu ve eve hep mutlu döndüğünü ifade eder (Bu çocukluk hatıratı bize Yahya Kemal'in "Ezansız semtler" yazısını hatırlatmaktadır). Zira Aliya daha sonra 15 yaşlarında inancında yaşadığı tereddütlerden bahsetmektedir. Komünist dönemin getirdiği

çalkantılarda komünist harekete bağlı olan lise hocalarının ve okuduğu kitapların etkisiyle çalkantılar yaşamıştır. Her ne kadar tanrısız bir kâinatın kendisine her zaman anlamsız göründüğünü söylese de iki yıllık bir sarsılma yaşamıştır. O çalkantıların sonucunda kendi ifadesiyle din onun için yalnız atalarından aldığı bir din değil; yeni baştan edinilmiş bir inançtır ve inancındaki bu sarsılmaz kararlılık o dönemin ürünü olmuştur (İzzetbegoviç, 2003:20).

1940'ların başında Genç Müslümanlar'la irtibata geçer. Mladi Müslümani (Genç Müslümanlar) kulübünün kurucuları arasındadır. 1946 yılında ülke yeniden bağımsızlığına kavuşunca, bağımsızlık hareketinde Komünist Parti yanlıları oynadıkları rol dolayısıyla iktidara geldi. Komünist rejim iktidara gelince İslam'a karşı bir savaş başlamıştır. İzzetbegoviç ve yaklaşık iki bin arkadaşı "Genç Müslümanlar Örgütü"ne üye olmaktan tutuklanmıştır. Bazı arkadaşları ölüm cezasına çarptırılırken Aliya üç yıl hapse mahkûm edildi. "İslam Deklarasyonu"nu ismini gizleyerek Yugoslavya dışında birkaç Müslüman ülkede yayınlattı. 1953'te Tito'nun iktidara gelmesiyle baskılar daha da artırıldı. 1946'da yapılan anayasada Yugoslavya 6 federal cumhuriyet, iki özerk bölgeye ayrılmıştı. Bu cumhuriyetlerden biri de Bosna Cumhuriyeti idi. Tito 1974'te yeni bir anayasa hazırlatarak Müslümanlar üzerindeki baskıyı kısmen hafifletti. Bu yumuşama ile camiler ve medreseler yeniden açıldı, Müslümanlar arasında İslami uyanışa zemin hazırlamıştır.

1980'de Tito ölünce federasyon cumhurbaşkanlığı konusunda anlaşmazlık çıktı. Bunun üzerine her federal eyaletin cumhurbaşkanının sırayla bir yıl federasyon cumhurbaşkanı olması kararlaştırıldı. Dünyada komünizm zayıflıyordu ve Yugoslavya kısmen demokratikleşiyordu. Aliya 1983 yılında "İslamî Manifesto"yu yayınlamıştır. Rejim bu gelişmeye tahammül edemeyerek Aliya ve 20 entelektüel arkadaşını "Yugoslavya'yı ve komünizmi yok etmek istedikleri" gerekçesiyle mahkûm etti. Bu grubun davası "Sarayevo'nun 1983 yılı davası" adıyla tanınmıştır. Dava sadece ülkede değil, ülke dışı medyanın da ilgisini çekti. Böylece bu grubun lideri olarak Aliya'nın ismi dünya basınının baş sayfalarında yer alarak Aliya'nın tanınmasını sağlamıştır. 14 yıl hapse mahkûm oldu. Foça cezaevinde 6 yıla yakın bir zaman kaldı (Latiç, 2005:90). Hapiste kaldığı dönemde "Doğu ve Batı Arasında İslam" kitabını yayınlamak ciddi ses getirmiştir. Hapis onun fikir adamlığı sıfatına karizmatik liderlik sıfatını da eklemiştir. Aliya bu dönemlerde Hukuk fakültesini bitirmişti. Daha sonra bir süre bir inşaat firmasında avukat olarak çalışmıştır.

Hapisten çıktığında komünist rejimler dünyada çöküş dönemine girmişti. Yugoslavya'da federatif yapının korunması yönünde bir duyarlılık kalmamıştı. Bağımsızlık fikirleri ortaya çıkmıştı. Aliya Bosna-Hersek'te 28 Mayıs 1990'da çoğu Mladi Müselmani hareketinden 40 kişiyle Demokratik Eylem Partisi (SDA)'ni kurdu ve genel başkanı seçildi (Latiç, 2005:91).

Genç Müslümanlar hareketi yasadışı bir organizasyondur. Tek istedikleri dinlerini ateist bir ortamda korumak ve Müslüman kimliklerini yaşatmaktır. İslam dünyasının Yugoslavya'da yaşayan Boşnak kardeşlerinin varlığından neredeyse haberleri bile yoktu. Komünist rejim yıllarca Boşnakların Kâbe'yi ziyaret etmesine bile izin vermemişti. Aliya, dergilerde İslamî yazılar yazmış, kitaplar yayınlamıştır. Böylece hiç değilse halkına umut veriyordu. Onun fikirleri, toplumun gündelik

hayatında karşılaştığı meselelerin İslamî perspektifle yorumlanması üzerine kuruludur. Doğuyu ve batıyı yeniden yorumluyordu. Parlamentoda konuşmalarına besmeleyle başlaması komünistler için şaşkınlık, Müslümanlar için mutluluk kaynağı durumundadır. Ülkede Müslüman kimliği etrafında yeniden bir heyecan oluşturacak toplantılar yapmıştır. Foça'da ve Velika Kladusa'da yapılan toplantılara birkaç yüz bin Boşnak katıldı. Foça, ikinci dünya savaşında Sırpların yaptığı katliamlarla öldürülen Müslümanların Drina nehrine atılmasıyla bilinmektedir. O bölgede 50 yıl sonra ilk defa Foça şehitlerine cenaze namazı kılınmıştır (Latiç, 2005:92). Velika Kladusa'da yapılan mitinge 200 binin üzerinde kişi katılmıştır. Aliya açık bir şekilde İslam kimliğini deklare etmekten çekinmemiştir. Nitekim şu ifadesi bu durumu yansıtmaktadır: "Sivil bir cumhuriyet olan Bosna-Hersek Müslüman halkın mihrabıdır" (İsakoviç, 2016:166).

Aliya barış yanlısı tutumunu en son sınıra kadar her zaman muhafaza etmiş bir kişilik olarak ön plana çıkmaktadır, zira reel-politiği iyi okuyan bir münevver olarak en kötü barışın en iyi savaştan iyi olduğunun farkındadır. Boşnakların tarihi boyunca bir devlet kültürü olmamış aynı şekilde bir hiçbir zaman kendi askeri güçleri de olmamıştır. Yugoslavya halk ordusu (JNA) ise bir nevi Sırp ordusuydu. Aliya savaşın kaçınılmaz olduğunu görmekteydi. Partisi SDA içinde gizlice askeri gruplar oluşturmaya çalıştığının da farkındaydı. Sırpların Avrupa'nın 4. Büyük askerî gücü olan JNA'nın sahibi olmasına karşın polis ve vatandaşlar silahsızlandırılmış bulunuyordu. Sırp lider Radovan Karadžić Bosna-Hersek parlamentosunda açıkça Boşnakları Yugoslavya'dan çıkarmakla tehdit etmekteydi. SDA'nın 1991 Aralık ayındaki 1. Kongresinde Aliya bu duruma büyük bir rest göstergesi olarak: "Büyük Allah'a yemin ederiz ki köle olmayacağız!" (İzzetbegoviç, 2007b:56) ifadesi ile karşılık vermektedir. Bu konuşmanın ardından Aliya, parlamentoda Bosna'nın bağımsızlığını ilan edeceğini açıklamıştır. 25 Ocak 1992'de Bosna-Hersek parlamentosu, bağımsızlığı halk oylamasına sunmuştur. Mart ayında halkoylaması yapılmış ve %64 oranında bir oyla Bosna halkı bağımsızlık yönünde oy kullanmıştır.

O dönem için tüm kamuoyu savaş kaçınılmaz olduğunun farkındadır. Avrupa Topluluğu'nun Yugoslavya'dan sorumlu temsilcisi Lord Carrington'u 3 Temmuz 1992'de kabul ettiğinde üç aylık yakıcı ve kanlı bir savaş sürmekteydi. Nispeten dürüst bulduğu temsilci, dünyanın ve özellikle Avrupa'nın saldırı altındaki bir Bosna'ya yardım edeceği yanlısına kapılmamasını söylemiş ve müzakere etmesini salık vermiştir. Görüşmeden çıkarken merdivende durup "ne yapmak niyetindesin" diye sorduğunda, Aliya "savaşacağız" cevabını vermiştir. Ne demek istiyorsun, neyle uğraştığını biliyor musun diye soran temsilciye Aliya "biliyorum, fakat başka şansımız var mı" cevabını vermiştir. Hiçbir yorumda bulunmaz temsilci ama Aliya onun kendisi hakkında bir çılgın olduğunu düşündüğünü söylemektedir (İzzetbegoviç, 2003:198). Sırp ordusuna karşı konulamayacağını Carrington gibi bütün dünya askerî odakları ve liderleri bilmektedir. Bir iki hafta içinde bütün Bosna'nın ele geçirileceği düşünülmektedir. Sonraları Joan Goyti Solo'nun ifadesinde olduğu gibi, "askerî odaklar nerede hata yaptı?" sorusuna verilen cevaplar, hesap edilemeyen faktörün Aliya olduğu yönünde olmuştur. "İnsanın yapabilecekleri hakkında en iyiyi ve en kötüyü gösteren" (Coşkun, 2016:473) savaşın cereyanı bu çalışmanın konusu değildir.

Aliya İzzetbegoviç, düşünür ve siyasetçi kimliğini örtüştürmüş bir eylem adamı olduğu tüm eylemlerinde açıkça gözükmemektedir. Soğuk savaş sonrası İslam dünyasına bir lider örneği sunmuştur. Medeniyet değerlerine inanan, halkıyla bütünleşmiş bir lider. Yeni bir siyaset dili geliştirerek ilkelerinde tutarsızlığa düşmeden söylemini evrensel ölçüye taşıyabilmiş, “bilge lider” tipinin müşahhas örneğidir. “bilge kral” lafından Aliya hoşlanmamıştır onun için ona bilge lider demek daha uygun olacaktır (Akın, 2016:15).

Şartlar ne olursa olsun umudunu yitirmeyen, bir bütün olarak hayatın olumlu yanlarını görmek isteyen bir liderdir. Uzlaşmacı ama ilkelerinden taviz vermeyen; zilletle şehadet tercihinde, yemin ederek köle olmayacağız diyen liderdir. Halkıyla bütünleşmesi sonucu, olmayan bir orduyu meydana getirip halkın içindeki inanç ve özgürlük ruhunu, kahramanlık hissini açığa çıkarıp, beklenmeyen zaferlerle ayakta kalabilen bir lider.

Aliya'nın temsil ettiği sembolizm, yaşayan bir dinamizm olarak Osmanlı medeniyetidir. Balkanlardaki Osmanlı bakiyesi İslam varlığı, bölgenin geleceğini belirleme açısından dinamik bir unsur olduğunu Aliya'nın şahsında Boşnaklarca ortaya konmuştur (İlmi Etüdler Derneği, 2007:7). Savaşta her iki taraf için de bu sembolizm önemli hale gelmiştir. Radko Mladiç komutasındaki VRS (Bosna-Sırp cumhuriyet ordusu) birlikleri katliam için Srebrenitsa'ya girerken Sırp kasap Mladiç, kameralara şunları söylüyordu: “Bugün, 11 Temmuz 1995. Sırp için kutsal bir günün yıl dönümünü kutlamadan önce Sırp Srebrenitsa'dayız. Bu kenti Sırp milletine armağan ediyoruz. Osmanlıya karşı gerçekleştirdiğimiz ayaklanmanın anısına Türklerden öğ alma vakti gelmiştir” (Göktürk, 2016:639). Aziz Vitus ya da Vidovdan günü 28 Haziran 1389'da 1. Kosova meydan muharebesi sonunda 1. Murat Han'ın bir Sırp asilzade tarafından şehit edildiği gündür ve Sırp'ların milli günüdür. Aliya'nın mücadelesi, Osmanlı'nın tasfiyesini tamamladığını düşünen dünya sistemi için Balkanlarda yeniden Osmanlıyla karşılaşmanın somut ifadesi olmuştur. Dolayısıyla Bosna savaşı, Avrupa'nın Osmanlıyla hesaplaşmasının bir devamıdır.

İlerleyen bölümlerde ele alınacağı gibi onun temsil ettiği en önemli misyon, devraldığı medeniyet mirası ile hareket eden bir lider olarak öne çıkan Müslüman kimliğidir. Bu anlamda siyasi aktör olarak oynadığı rol ne kadar önemli olursa olsun, birey olarak sadece içinden çıktığı toplumun değil; bir medeniyetin bu topraklardaki hayatini temsil etmek gibi tarihi bir kavşak noktasında duruyorsa çok mühimdir (İlmi Etüdler Derneği, 2007:8).

Aliya, 2003 yılında vefat ettiğinde vasiyeti üzerine Kovaçi şehitliğine, arkadaşlarının arasına defnedildi. Mezarına Fatih'in türbesinden alınan toprak serpiştirildi. O gün aralıksız yağmur yağması da rahmet vesilesi sayılmıştır.

3. İSLAM MEDENİYETİNİN GERİLEMESİ VE İSLAM DÜNYASININ GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Aliya, İslam Medeniyetinin gerileme sebeplerini ele alırken, bu günkü sefaletimizin başlangıcı olan Osmanlı'nın inkıraz döneminde, gerek batılı oryantalistlerin, gerekse onları takip eden Batılılaşmış aydınların ileri sürdükleri İslam'ın terakkiyata mani olduğu önermesine cevap vererek başlar. Aliya'ya göre geri kalmanın sebebi İslam değil, bilakis Müslümanların İslam'ı takip

etmemeleridir. Aliya'ya göre tarih, hayatla ilgili bir hikâyedir. Hayat ise özgürlüğün, kendiliğin ve öngörülmezliğin tezahürüdür. Onun son tanımlanmasında hayat sır olarak kalır. Dolayısıyla bir halk neden geri kalır sorusuna kesin ve tam bir cevap yoktur ve olamaz (İzzetbegoviç, 2007a:14).

Tarihçiler medeniyetin gerilemesi, toplumların yıkılması ile ilgili çeşitli objektif nedenler sayarlar. Fakat bir medeniyetin asıl gerileme sebebi subjektif sebep olarak kabul edilebilecek olan, bir toplumun iç dinamizmini, hamle yapma gücünü kaybetmesidir diyebiliriz. Aliya "Müslümanlar İslam'ı takip etmemektedirler" derken, İslam'ın birinci yüzyılında, Çin'den Paris'e uzanan fetih sürecinde gösterilen yükselişi, Müslümanların bugün gösterememelerine vurgu yapmaktadır. Aynı inancın mensubu olmalarına rağmen, günümüzde, Müslümanlar, iç dinamizmlerini ve medeniyet tasavvurunu oluşturan değerlere bağlılıklarını kaybetmişlerdir. Günümüzdeki sefaletin asıl sebebi Aliya'ya göre bu değerler kaybıdır.

Örneğin Şura suresi 39. ayette Müslümanların zulme boyun eğmeyecek kimseler oldukları söylenmesine rağmen zulme boyun eğilmesi ve yardımlaşılmaması; İslam alkolü yasaklamışken, birçok İslam ülkesinde yaygın olarak kullanılması; İslam, kardeşliği farz kılmışken kardeşlerin birbiri ile savaşılabilecek raddeye gelmesi vb. durumlar İslam'ın takip edilmediğinin örnekleridir (İzzetbegoviç, 2007a:25-28).

Batı ile Doğu kültürünün karşılaşma şeklini her türlü trajedi ile yaşayan bir halkın temsilcisi, lideri olan Aliya İzzetbegoviç'in tespitiyle, özellikle İslam dünyasının reformcuları, yeni, değişmiş şartlarda ve yeniden eski ideal ve değerleri gerçekleştirmeyi bilen, akıllı ve bilge halk temsilcileri olamadılar. Onlar değerlerin bizzat kendilerine karşı ayaklandılar ve sık sık soğuk alayla ve şok edici basiretsizlikle halkın kutsallarını çiğneyip yerine sahtesini yerleştirebilmek için hakiki hayatı yok ettiler (İzzetbegoviç, 2007a:161).“ Habib Burgiba Avrupa elbisesi giyer, evinde Fransızca konuşur, Tunus'u sadece İslam dünyasından değil Arap dünyasından da izole etmekte, din eğitimini sınırlandırmakta, Ramazan orucunun terk edilmesi için çağrı yapmakta 'zira oruç çalışmanın üretimini azaltmaktadır' ve kendisi kamu önünde bunu örneklendirmek maksadıyla portakal suyu içmekte ve hemen sonrasında da Tunus halk kitlelerini bu gibi 'bilimsel' reformlara karşı olan eylemsizliği ve yeterli olmayan desteğine şaşırılmaktadır" (İzzetbegoviç, 2007a:170). İslam dünyasının yönetici elitlerinin tavırlarındaki benzerlik şayanı dikkattir. Modernistlerin uygulamaları, bu ülkelerde her türlü programı (yerli ya da yabancı olması fark etmez) uygulanamaz kılmaktadır. Yabancılaşmış aydın kendi programını dayatmakta fakat bu kâğıttan ibaret olan ülkü için kanını, terini ve heyecanını verecek yeterince insan bulamamaktadır (Aydın ve Belli, 2018:340-342). Kitleler, aydınları olmadığı için kendi programlarını ne üretebilir ne de uygulayabilir. Dolayısıyla karşılıklı olarak güçlerin etkisizleştirilmesi durumu, bir çeşit acz ve hareketsizlik ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her türlü dış etkiye, organize harekete açık, edilgen bir toplum yapısı söz konusudur.

Doğu ile Batı'nın karşılaşmasında Doğu'nun yenilgisi farklı tavırlar ortaya çıkarmıştır. Bu konuda Aliya, İslam dünyasının tutumunu örneklendirmek adına yazı meselesi üzerinden Japonya'yla Türkiye'yi karşılaştırır. Japonya, kendi

geçmişle bağları büsbütün koparmak anlamına gelen yazı devrimini reddetmiş; Japonya'nın 46 işaret yanında 880 Çin ideogram (anlamı belirten işaret) bulunan karmaşık yazısını korumuştur. Bugün, Japonya'da okuma yazması olmayan yoktur. Öte yandan, 28 harfli Arap alfabesinden oluşan Osmanlı yazısı, en mükemmel ve yaygın yazı iken değiştirilmiş ve inkılabtan 40 sene sonra bile nüfusun yarısı okuma yazma bilmemektedir. Günümüzde hâlâ okuma yazma bilmeyenlerin varlığı sebebiyle okuma yazma seferberliği düzenliyoruz.

Toynbee, uygarlıkların gelişmesinde rol oynayan temel etkenin bir toplumun karşılaştığı sorunlara verdiği cevap, başka bir deyişle, ortaya çıkan sorunla (meydan okuma) ona verilen karşılık arasındaki diyalektik ilişki olduğunu savunmaktadır. Moğol istilası karşısında İslam Medeniyetinin yerle bir edilmesi, Müslümanları derin bir ümitsizlik ve eleme sevk etmişti. Moğol adetleri, giyinişi hatta Moğol atlarının eyerleri insanlarda hayranlık uyandırıyor. Öyle ki Moğol gibi giyinmek, Moğol gibi ata binmek, onlar gibi hareket etmek bir moda haline gelmişti (Aksun, 1994:21-22). Fakat İslam toplumu özellikle tasavvuf büyüklerinin gayretiyle kendi iç dinamiklerini harekete geçirerek yeniden medeniyeti kurma başarısını göstermişti. Sanayileşme dönemiyle ortaya çıkan yenilgimiz, yılgınlığımız karşısında aynı başarıyı gösteremedik. Arnold Toynbee, İslam ve Batı'nın karşılaşmasını analizinde, yenilen tarafın iki farklı savunma mekanizması geliştirdiğini belirtmektedir. Bunlar, zealot yaklaşımı, diğeri herodian yaklaşımıdır. Zealotçu yaklaşım, Kuzey Afrikalı Sunusiler ve Orta Arabistanlı Vahhabilerin yaptığı gibi bir içe kapanma ve kaçış yöntemi; adeta başını kuma gömme yaklaşımıdır. Herodian yaklaşımı ise Türkiye örneği ile açıklar. Toynbee'ye göre, Türkiye, Batı'daki ekonomik, siyasal, estetik, dini devrimler gibi bütün alanlarda devrimler yaparak kendilerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bunların her ikisinin de yok sayılabileceğini; çünkü yok olmaktan kurtulan nadir "zeLOT", artık ölmüş bir medeniyetin fosili haline gelirken; "herodian", kaybolmaktan kurtulup taklit ettiği toplumun içinde erimekte; her iki grup da içine girdiği medeniyete herhangi bir şey ekleyememektedirler (Toynbee vd., 1980:177).

Günümüzdeki kaos ve bunalım ortamı İslam toplumu için bir yıkım gibi gözükse de, bütün bir insanlık için ortaya çıkış, yeniden diriliş ve medeniyet hamlesinin de vesilesi olabilir (Sıcak, Çalışkan vd., 2019:156-157). Moğol istilası sonrası medeniyetin ihya hareketinin öncüleri "kolonizatör Türk dervişleri", ahiler, ulema ve adil devlet adamları idi. Medeniyet kurmak için gerekli olan ilk unsur, dışa vuracak ölçüde yanan bir "iman"dır. Yani bir medeniyet kurma ihtiyacının şiddetli bir şekilde duyulmasıdır. Bunu İbn-i Haldun'un "asabiye" kavramıyla da ilişkilendirebiliriz. Asabiye kavramını, insanı ve toplumları motive eden "birlik içinde bir güç" olarak tanımlayabiliriz. İslam medeniyeti için bu, "İlâ-yı kelimetullah" anlayışı gibi medeniyet tasavvurlarına bağlılık şeklinde tezahür etmiştir. Aynı inanç ve ideal etrafında insanların bir araya gelmesi ve bu uğurda çaba göstermesini "imanda ateşlenme dönemi" şeklinde ifade edebiliriz (Kösoğlu, 1988:163).

Medeniyetin ikinci unsuru "insan"dır. Medeniyet halkın ürettiği bir olgu değildir. Medeniyet ortak kültür unsurlarının estetik bir formla yeniden inşa edilmesidir. Dolayısıyla toplumun vasıflı insanları medeniyetin öncülüğünü yapabilirler. Batı karşısında geri kalışımız aydınlarımızda iman zafiyetine yol

açmış, özgüven kaybına sebebiyet vermişti. Bu zafiyetin yol açtığı herodian ve zealotçu yaklaşımlar birkaç asırdır denendi ve başarısız olduğu anlaşıldı. Bugün hem kendi toplumlarımız hem de dünyanın bütün mazlum halkları için insanî ölçekli, insanı merkeze alan ve yüce tutan medeniyetimizin kurulması bu toplumun önderlerinin önündeki en önemli vazifedir.

Aliya, Türkiye'deki ve diğer İslam ülkelerindeki herodian değişimi şu şekilde eleştirir: Bütün medeniyetlerin özü ve ilerlemesi, yok edilmesi ve inkâr edilmesine değil; devam ettirilmesine bağlıdır. Yazı, milletin tarihteki devamlılığını sağlar ve "akılda tutma şeklidir". Arap harflerinin kaldırılması ile Türkiye için yazıda korunan geçmişin bütün nimeti kayboldu. Birçok diğer "paralel" reformlarla beraber yeni Türk nesli, kendini mânevî dayanaktan yoksun ve adeta bir çeşit mânevî boşluk (vakum) içinde buldu. Türkiye kendi 'hafızasını', geçmişini kaybetti (İzzetbegoviç, 2007a:161).

Aliya'nın İslam toplumlarını eleştirmesinin sebebi, Farabi'nin "fâsık şehir" tanımında yer alan toplum örneğine uymalarından dolayıdır. Fâsık şehir halkı, düşüncesi itibarıyla fâzıl şehirden fark edilmez. Fâzıl şehir halkının bildikleri ve inandıkları her şeyi bilirler, fakat işleri cahil şehir halkının işleridir (Farabi, 1990:92). Din söz konusu olduğunda genel olarak insanları inananlar ve inanmayanlar olarak ayırırız. Bu sathî ve basit bir ayırmadır. Bunun içinde en kalabalık olan üçüncü topluluk eksiktir. O topluluk kendini inanan sayan ve kendini öyle ifade eden; hakikatte öyle olmayan kimseler topluluğudur. Onlar az ya da çok Allah'a ibadet eden, bayramları kutlayan, dinin belli bazı adet ve sembollerini yerine getiren fakat korkudan savaş alanından hemen kaçan; ticarete son derece soğukkanlı olarak aldatan, vicdan azabı duymadan başkasının sırtından geçinen, içki içen ve eğlenen, bin sene yaşayacakmış gibi hayatlarını, mallarını ve makamlarını korkuyla koruyan veya kendilerinden güçlü olanlara esirmişçesine yalakalık yapan vb. kimselerdir. Bu tip insanların belirgin özellikleri korkudur. Hayat için korku, mal için korku, makam-mevki için korku. Bütün bu korkular arasında bir tek korku eksiktir: Allah korkusu. (İzzetbegoviç, 2007a:68-69).

Ahlak anlayışı açısından da Aliya bu konuyu gündeme getirmiştir. Aliya'ya göre ahlâken kimse "tarafsız" değildir. Herkes, ya hakikaten ya da sahte olarak ahlâklıdır. Ya da her ikisi bir arada olabilir. Herkes, adalet, eşitlik, hakikat, hürriyet kavramlarını kullanır ve öne çıkarır. Kahramanlar ve bilge kişiler bu kavramların içini doldurup samimiyet ve hakikat adına hareket ederken siyasetçiler ve demagoglar içini boşaltıp menfaatleri adına kullanırlar (Aliya, 2011:161)

Fâsık şehir görünümlü sefalet içindeki İslam dünyasının ayağa kalkması ve medeniyetin ihyası için, iki unsur hakkındaki tasavvurlarımızın tasrihine ihtiyaç vardır: "İman" ve "insan".

4. YENİ BİR MEDENİYET HAMLESİ İHTİYACI

Aliya, kültürü; din, sanat, ahlak ve felsefenin uzantısı olarak görürken medeniyeti tekniğin, bilimin, tekâmülün ve beşeriyetin uzantısı olarak görür. O medeniyeti insanın tabiatla olan ilişki biçiminde anlamlandırırken, kültürü insanın kutsal ile kurduğu ilişki biçimleri ile açıklar. "Tüm kültür, dinin insan

üzerindeki veya insanın kendi üzerindeki tesirinden ibarettir; bütün uygarlık, zekânın tabiat ve dış dünya üzerindeki tesiri demektir. Kültür, insan olmak hüneri, uygarlık ise işlemek, üretmek, yönetmek, şeyleri daha mükemmel yapma maharetidir” (Karaaslan, 2013:28). Kültürün hâmilî insandır; uygarlığın hâmilî ise toplumdur. Kültürün gayesi, terbiye sayesinde kendi kendine hâkim olmak; uygarlığın gayesi ise ilim sayesinde tabiata hâkim olmaktır. Devlet, ilim, şehirler, teknik uygarlığın hususiyetleridir (İzzetbegoviç, 2017:89).

Aliya, dünyayı şekillendiren görüşleri üç kümede toplar: Dînî (maneviyatçı), materyalist ve İslamî. Bunlar, şuur, tabiat ve insan olarak adlandırmaya alışmış olduğumuz üç esas mümkünâta tekabül eder ve bunların projeksiyonlarıdır. Bütün ideoloji, felsefe ve düşünce sistemleri, bu üç temel dünya görüşünden birine dayanmaktadır (İzzetbegoviç, 2017:13). Ancak İslam beden ve rûhen ahenk içinde bulunan insanlar yetiştirmek (Okşar, 2018:179) ve kanunları ile sosyo-politik müesseseleri bu ahengi muhafaza edecek şekilde kurulmuş olan bir toplumu meydana getirmek için yapılan bir çağrıdır. İslam, durmadan iç ve dış muvazenenin tahakkukunu aramayı emreder (İzzetbegoviç, 2017:24). Aliya'nın yukarıda özetlenen görüşleri, Kur'an'ın ilk inen ayetinin bir yansımasıdır. “Yaratan Rabbinin adıyla oku” (Alak Suresi, 1) ayeti, Aliya'nın kültür medeniyet ayrımının arka planını da oluşturur. Ona göre, okumak, kültürle; yaratan Rabbinin adıyla okumak da medeniyetle ilişkilidir. Din ve ilmin bütünleşmesi pratikte karşılığını camilerle okulların beraber inşa edilmesinde bulmuştur. Müslüman dünyasında okulların Avrupa'nın ölçüsüne göre dünyevî ve dînî diye tasnif edilmemesi de aynı özelliği yansıtır (İzzetbegoviç, 2017:281).

Medeniyet denildiğinde genellikle medeniyetin tezahürleri olan mimari, sanat, müzik vb. alanlardaki eserler ve vakıflar, ahilik teşkilatı, vb. gibi kurumlar akla gelir. Aliya da medeniyeti tanımlarken bu bakıştan hareket etmiştir. Oysa bütün bu kurumları ortaya çıkaran ortak medeniyet tasavvurudur. Bilindiği gibi medeniyet, beslendiği kaynaklar itibarıyla bir dinden neşet ederek, müşterek bir zemine dayanan birden fazla kültürün ortak kurumlarının entegrasyonudur. İslam medeniyeti, insanı inşa ederken o insan eliyle de toplumu (şehri) inşa etmektedir. Burada, Aliya'nın görüşlerinden hareketle, yeni medeniyet hamlesinin yapı taşları irdelenecektir.

Aliya'nın bütün düşüncesi adeta Nisa suresi 136. ayette emredilen hususun üzerinde düşünme gibidir. “Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse sapıklığın en koyusuna düşmüş olur.” (Nisa, 4/136). Aliya da Müslümanları İslam olmaya davet eder. Kuran-ı Kerim'in sık sık tekrar ettiği “iman edin ve sâlih amellerde bulunun” talebi, insanların tatbikatta birbirinden ayırmak istedikleri şeylerin beraber olması lüzumunu belirtiyor. Kuran-ı Kerim dinin ahlakta kuvvetli bir teşvik bulabileceğini işaret ediyor. İnandığımız dinin oluşturduğu medeniyet tasavvuruyla, yaşadığımız hayatın pratiklerinin ayrılmaması gerektiğini öğütüyor.

Din bilgi ve tasdik; ahlak ise bu bilgi ile ahenk içinde bulunan tatbikat, yani hayat demektir (İzzetbegoviç, 2017:183). “Cibril Hadisi” diye bilinen Hadis-i Şerif'te, Efendimizin İslam, iman ve ihsan tanımları üç insan tipi ortaya

koymaktadır. Aliya'nın sıklıkla vurguladığı ve Kur'an'ın müteaddit ayetlerinde geçen "iman edin ve salih amel işleyin" düsturu ile imanın değerleriyle hayatın pratiklerinin birleştirilmesi emredilmektedir. İlk yapılması gereken şey, medeniyet tasavvurumuzu vahiyle tashih etmektir. İslam dünyasının bugünkü hayatı, İsa aleyhisselam'ın geldiği vakitteki Yahudilerin hayatına benzemektedir. Dinin şekli tarafı yerine getiriliyor fakat dinin ruhu yok olmuştur (İzzetbegoviç, 2007a:110). İlk Müslümanlar, bizim de dediğimiz gibi Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (a.s) in da O'nun kulu ve Resülü olduğuna inanırım diyorlardı. Biz de onu ifade ediyoruz. Fakat onlar buna inanıyorlardı da. Hayatlarıyla, fedakârlıklarıyla, hicretleriyle ve onu takip eden her şeyleriyle onlar imanlarını teyit ettiler. Tersine, pasifliğimizle, teslimiyetçiliğimizle, başarı, kariyer, para arkasındaki koşturmamızla, biz her gün gördüğümüze inandığımızı gösteriyoruz. Onlar din için ölüyor, dahası onun için yaşıyorlardı. Biz ise çeşitli korkulardan, kalp krizi, trafik kazası, şişmanlık ve stresten ölüyoruz; bu günden yarına da yaşıyoruz. Tek kelimeyle onlar Allah'tan; biz ise insanlardan korkuyoruz (İzzetbegoviç, 2007a:123).

Medeniyet tasavvurumuzu vahiyle tashih etmenin ilk şartı, "lâ" diyerek, tasavvurumuzu kirleten bütün verilerden zihnimizi temizlemektir. Aliya'nın ifadesiyle, İslam'ı hakiki manada anlamak, tabiat, zenginlik, siyaset, ilim, kudret, bilgi, sevinç gibi mefhumları Batı uygarlığı insanların anladıklarından başka türlü kavramak demektir (İzzetbegoviç, 2017:284). Modernizmin ve Batı uygarlığının verilerinin makbul ve makul taraflarını alıp geri kalanını atalım hesabına girmeden Batı uygarlığını bütün unsurlarıyla zihnimizden ve kalbimizden silip çıkartmak, sonra "illa" ile kendi medeniyet tasavvurumuzu yerleştirerek sabitlemek gerekiyor. Modernizm, bugün göz alıcı tezahürlerine rağmen, insanın kutsalla rabitasını koparıp kendini müstağni sanmasıyla başlayan bir sapmanın neticesidir ve Batı'ya mahsus bir vakiadır. İnsanı beşer, varlığı madde olarak görmektedir (Yutgezen, 2017). Bu, bizim medeniyetimizin bakışı açısından Farabi'nin ifadesiyle bir cahiliye uygarlığıdır. Cahil şehir, hayatın vasıtalarını, hayatın amacı haline getirmiştir. Serazat olmak, sıhhat, servet, şehvet peşinde koşarak, hayatın gayesini unutmuş toplumlardır.

Yesrib'i medeniyetin menşei olan Medine kılanlar sünnet-i seniye sıklıkla sarılarak her biri bir "Muhsin" olan sahabe-i kiram efendilerimizdir. Medeniyetimizin inşa boyutundaki incelik, güzellik, fonksiyonellik, itina, meşruiyetin en ince çizgilerini dahi koruma hassasiyeti ancak istikamet sahibi muhsinlere mahsus marifetlerdir. Medeniyeti teorik bir proje, ölçüleri belli bir sistem gibi görmekten ziyade, İslam'ı, muhsin mertebesinde yaşayan insanların hayat tarzı olduğunu söylemek daha uygun olacaktır.

Aliya, İslam'ı beş şartla formülize etmenin Kur'an'ın ruhunu tam yansıtmadığını ifade eder. Ona göre, iman edip salih amel işlemek, Kuran'ın sayısız yerinde ve aynı zamanda da tüm insanların kalplerinde de yazılı bulunan insan hayatının sarsılmaz bu iki kanunu, her namazdan, oruçtan, sadakadan ve ibadetten daha büyük önceliğe sahiptirler. Ancak onları takip edip saygı duyarsak yani iman edip salih amel işlersek biz Müslümanız. Beş vakit namaz ve diğer ibadetler, şeklin içeriğe, fikrin tekniğe, hedefin vasıtaya olan ilişkisi gibidir. Hatta bu şekillerin muhtevayla, canlı imanla doldurulmuş mu olacağı; yoksa boş ve

cansız taşlaşmış kabuklar mı olacağı, hakikaten iman edip salih amel işlemimize bağlıdır (İzzetbegoviç, 2007a:130).

Müslümanların içinde bulunduğu durumdan hareketle Aliya'nın "hedefimiz: Müslümanların İslamlaşması; sloganımız: İnanmak ve mücadele etmek" şeklinde formüle ettiği medeniyet hamlesi, mevcut realiteyi esas alanlar tarafından gerçekçi bulunmayabilir. Müslüman halkları pasif duruma sokan ve hiçbir çaba ve umuda yer bırakmayan bu "realizmi" yok sayıyoruz. Kaynağı dünyanın güçlülerine karşı bir aşağılık duygusu ve ona karşı saygı olan o realizm, aslında hâkimlerin hâkim olarak; ırgatların da ırgat olarak kalmaları demektir (İzzetbegoviç, 2007a:201).

Ahmet Cevdet Paşaya göre medeniyet ihtiyacı-ı beşeriyenin tahsili ve kemâlât-ı insaniyenin tekmididir (Aslantürk ve Amman, 2000;242). Bu tanımdan, medeniyetleri kâmil insanların kuracağı sonucu çıkarılabilir. Buradan hareketle, İslam medeniyetinin bu dünyayı da öbür dünyayı da birlikte ele aldığını söylemek mümkündür. Aşağıda bu insan tipinin özelliklerini ve bu insan anlayışına nasıl ulaşılabileceğini Aliya'dan hareketle inceleyelim.

5. ALİYA'NIN PERSPEKTİFİNDEN İDEAL İNSAN

"İnsân-ı Kâmil" anlayışı, "İdeal İnsan", "Büyük Adam Sosyolojisi" ve benzeri hangi teoriler içerisinde isimlendirilirse isimlendirilsin; bu yaklaşımlarla ister insanın Allah'ın onu var kılmadaki gayesine ulaşması, ister tüm bir toplum/insanlık/varlık için çözüm olması veyahut da kendisinden beklenen sorumluluğu yerine getirerek insanlığı bir sonraki evresine ve tekâmül noktasına ulaştırması hedeflensin hepsinde temel nokta aynıdır. Sonuçta insanın kendisini ve potansiyelinde var olanı kullanmasını/keşf olmasını merkeze alan bu yaklaşımlar tek bir ferdin şahsi yükselişi ve gelişiminden çok, toplumla o toplum içindeki ferdi birlikte belli noktalara yükseltmeyi hedeflemektedir (Sıcak, Çalışkan vd., 2018:80). Aliya'nın bu bağlamda, eserleriyle ve yaşantısıyla ideal insan tipini ortaya koyduğu söylenmelidir. Çevresindeki insanların şahitlikleri de onun yaşantısıyla ideal insan anlayışını temsil ettiğini göstermektedir.

Saraybosna Sinanoba Tekkesi Şeyhi Halilagiç'in ifadesiyle, Boşnak Müslümanları, baskı altında oldukları dönemlerde, Aliya, korkusuz ve kompleksiz bir şekilde kendini Müslüman olarak deklare ededi: "Boşnak Müslümanlarının en büyük kazancı, Müslüman olduğumuzu söylerken yaşadığımız komplekslerimizden, önyargılarımızdan, korkularımızdan bizi arındırdı ki, Müslüman oluşumuz bizim kimliğimizin temelini oluşturuyordu" (Halilagiç, 2016:107).

Son dönemde ülkemizde gençler üzerinde yapılan bir araştırmada, gençlerin kimliklerini kendi medeniyet tasavvurlarımızla ifade etmedikleri ortaya konmuştur. Gençlerin kendilerini geleneksel ya da modern olarak tanımlamaları istendiğinde, gençlerin dörtte üçü, kendisini "biraz geleneksel, biraz modern" olarak tanımlamıştır (SEKAM, 2016:23). Son dönemde yapılan tartışmalardan biri de gençlerin "deizm"e kaydığı yönündedir. Gençliğimizin tasavvurlarını yabancı kültürlerin kavramları işgal etmiş durumdadır. Kendi şahsiyetlerini "hümanist", "feminist", "sosyalist", vb. kavramlarla tanımlayan insanlarla yeni bir medeniyet hamlesi yapılamaz. Oysa biz eskiden kimlik kavramını bile kullanmazdık. Bu

kavramın kendisi de seküler bir insan inşasını ifade eder. Başkalarına göre ve beşeri yönleriyle kendini tanımlamayı ifade eder. Bizim irfanımız, “hüviyet” kavramını kullanır.

Hüviyet, “Hüve” (O) (c.c.)’na nisbetle insanın yaratıcısıyla kurbiyeti noktasında kendisini tanımlamasıdır. Allah nezdinde benim hüviyetim, durumum nedir? İslam’ın temel, hatta en temel parolası “Allah’tan başka ilah yoktur” parolasıdır. Bu, her Müslümanın her gün en az birkaç defa söylediği, minarelerde günde beş defa ilan edilen o meşhur “La ilahe illallah”tır. Kuran, sahte büyüklükler ve otoritelere teslimiyet yerine sadece bir tane Allah’a olan teslimiyeti farz kılmıştır. “İnsanlardan korkmayın, Allah’tan korkun” ayetiyle teyit edilen bu teslimiyette insan için özgürlük, onun her türlü teslimiyet ve korkudan beraati inşa edilmiştir (İzzetbegoviç, 2007a:82). Bugün Müslümanların fâsık şehir örneğinde olduğu gibi, kendi değerlerimizle yaşamak yerine İslam’ın men ettiği rızık endişesi, tül-i emel, makam mevki hırsı vb. duygularla hareket etmeyi bırakmak icap etmektedir. Eğer bunu yapmazsak, Aliya, Tevbe Suresi’ndeki tehdidin gerçekleşmesini bekleyebileceğimizi söyler: “De ki: Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabanız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler size Allah’tan, Peygamberinden ve Allah yolunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allah’ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fâsık kimseleri doğru yola erdirmez”. Şimdiye kadar yaşanan mağlubiyetler yeterli bir ikaz değil midir? (İzzetbegoviç, 2007a:114-115).

Aliya’ya göre din, bilgi ve tasdik; ahlak ise bu bilgi ile ahenk içinde bulunan tatbikat, hayat demektir. Din, nasıl düşünmeli ve inanmalıyız; ahlak ise neye meyletmeli, nasıl yaşamalı, nasıl hareket etmeliyiz sorusuna cevap teşkil etmektedir. Kur’an-ı Kerim’in “iman edin ve salih amellerde bulunun” talebi, insanların tatbikatta birbirinden ayırmak istedikleri şeylerin beraber olması lüzumunu belirtiyor. Bu ayet, din (iman edin) ile ahlak (salih amellerde bulunun) arasında tefrik yapmakta ve aynı zamanda bunların beraber olmasını istemektedir. Kur’an’da imana gel ki iyi insan olasın denmiyor; tam tersi iyi insan ol ki iman etmiş olasın. Bu duruma örnek olarak Aliya Kur’an’dan “sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe, iman etmiş olmazsınız” mealindeki ayeti vermektedir (İzzetbegoviç, 2017:183-184). Sadece dinden, onun dışı vurulduğu, teyit edildiği ve kontrol edildiği ameller olmaksızın, İslam yoktur. Ve tersine, sadece iyi amellerden, içinde onların gerçek sebebinin olduğu, onların metafizik öneminin, dünya resminin genelinde onların yerinin ve gerekliliğinin görüldüğü iman olmaksızın da İslam yoktur (İzzetbegoviç, 2007a:130).

Aliya Müslüman ülkelerindeki sıradan insanların, geniş kitlelerin İslam’la “emzirilmiş” olduklarının aşağılama amaçlı olarak söylendiğini belirtir. Oysa bu tam bir hakikattir. İslam, sıradan insanların düşündüğü, yaşadığı ve hissettiğinin biçimidir (İzzetbegoviç, 2007a:143). Balkan Müslümanlarının parçası oldukları büyük Türk Milleti’nden koparıldıkları/koparılmaya çalışıldıkları, din adına her şeyin yasaklandığı dönemlerde Mevlit geleneğinin Müslüman-Türk kimliğinin korunmasında önemli rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Hayatın sekülerleştiği toplumlarda dinî heyecanın kalmaması şaşkıncı değildir. Müslüman halkların hülyasını heyecanlandırarak ve onlar arasında gerekli olan disiplin, ilham ve enerjiyi gerçekleştirecek tek düşünce İslam’dır. Aliya’nın isabetle belirttiği gibi İslam ülkesi olan Türkiye dünyaya hükmetmiştir İslam’ı kabul eden halk ve

bireyin, kabulden sonra, başka herhangi bir ideal için yaşaması ve ölmesi mümkün değildir (İzzetbegoviç, 2007a:155). Bunun Çanakkale, Milli Mücadele gibi örneklerinden sonra en yakın örneği 15 Temmuz'daki ülke savunmasıdır.

Aliya gençlerin içlerinde var olan istidatların öldürülmemesini bilakis yönlendirilmesini ister. Onlara tevazudan çok, şeref ve haysiyet; teslimiyetçilikten çok, cesaret; merhametten çok, adaletten söz etmek gerektiğini ifade eder. Kendi yolundan gidecek ve bunun için kimseden izin istemeyecek şeref sahibi bir nesil inşa edilmelidir. Çünkü İslam'ın ilerlemesini sakın ve teslimiyetçi kimseler değil; cesur ve itiraz sahibi kimseler gerçekleştirecektir (İzzetbegoviç, 2007a:104). Bu ifadeler bize düşünce adamı Nurettin Topçu'nun "İsyan Ahlakı"nı çağrıştırmaktadır. İsyandan kasıt kendi egomuz ve dış şartlar dâhil, bizi mükemmelleşmeden alıkoyan her türlü engele karşı bir başkaldırıdır (Ökten, 2014:35).

Aliya, İslam dünyası olarak yaşadığımız sıkıntılar içinde her zaman sonuçlara karşı mücadele ederek, sebeplere vakit ayıramaz olduğumuzu ve geç kaldığımızı söylemektedir. Eğer sinsi ve eğitimli düşman, aralarına fikrî ve manevî dezenformasyon sokarak ve anlaşmazlık ve şüpheler yayarak en kolay bir şekilde Müslümanları zayıflatacağını ve hareketsiz kılacağını kavradıysa o zaman bizim de yapacağımız şey açıkça ortadadır: Sarsılmış olan dini her yerde sağlamlaştıralım, İslam'a güven inşa edelim, gençliğimizin ruhu için mücadele edelim, yabancıların (ya da oryantalist bakışın) elinde (veya tasallutunda) bulunan eğitim ve basın kuruluşlarını geri alalım, her yerde toplumsal şuur, sorumluluk, birlik ve beraberliği kuralım, saflarımızı her yerde sık tutalım, tek kelimeyle: En güzel ve mümkün olan en geniş ölçüde organize olalım (İzzetbegoviç, 2007a:111).

Medeniyetimizi ihya eden şuur ve idrakte bir nesil inşa edilmesi gerekiyor. Efendimizin yöntemine uyararak önce "içinizde hayra çağırın bir topluluk bulunsun" emri mucibince düşüncesini ve ahlakını İslam'la yoğurmuş, ilk İslam savaşçılarının motivasyonu ile hareket eden yeni bir nesil inşa etmemiz gerekiyor.

Sezai Karakoç'un dediği gibi, bir Müslüman bir yere girdiği zaman bir sancak girmiş hissi oluşturmalıdır. Her Müslüman, sancak gibi başlı başına kendi davasının sembolüdür. Müslümanı sancağa çeviren mucize, vahyin mucizesi Kuran'dır. Her Müslüman, yüreğinde arştan inmiş bir sancak taşır. Her Müslüman bir sancaktır (Karakoç, 2005:13-14).

6. SONUÇ YERİNE

Sonuç olarak, içinde yaşadığımız çağ, İslam tarihinin en bunalımlı dönemlerinden biridir. Moğol istilasından sonra, yeni bir medeniyet hamlesi yapabilecek insan unsuruna sahiptik. Horasan erenleri diye zikrettiğimiz Allah dostları, yeni bir iman ateşiyle yoğrulmuş nesiller inşa etmeyi başarmışlardı. Onlar tıpkı İslam'ın ilk dönem neslinin yaptığı gibi, imanın verdiği güçle hareket ederek medeniyetimizi ihya etmişlerdi. Aliya'nın da vurguladığı gibi, İslam'ın son yenilgisi olan Birinci Dünya Savaşı akabinde İslam toplumunun aydınları, Toynbee'nin ifadesiyle herodyan bir değişimi benimseyerek kendilerini düşmanla özdeşleştirme yoluna gittiler. Bu tutum, İslam toplumunda bir yarılma, atalet

ortaya çıkardı. Aydınların projeleri toplumda karşılık bulmadı. Toplumsal hamle yapacak yerli ve milli aydından mahrumdu. Daha sonraları yapılan reformlarla hayatın rengi büsbütün İslam olmaktan çıkmıştır. Kurumsal yapılar değiştirilmiştir. Yeni bir hamle yapacak eğitim, iletişim, medya, vb. İslamsızlaştırılmıştır. Yeni nesiller, eklektik bir düşünce yapısı ve oryantalist bir bakış açısıyla malul olmuşlardır.

Zağra Müftüsü Raci Efendi'nin ifadesiyle, "aziz-i vakt idik; a'dâ zelîl kıldı bizi". Aliya'nın dediği gibi yapılması gereken, tıpkı Abdülhamid Han'ın başarmaya çalıştığı içerde İslamlaşma; dışarda ittihad-ı İslam anlayışıyla hareket etmektir. Efendimizin müşrik toplum içerisinde her biri gökteki yıldızlar gibi olan sahabe efendilerimizi yetiştirmesi gibi, medeniyetimizi ihya edecek yeni bir nesil inşa etmeliyiz. Bu çağın insanın temel ödevi budur.

Hülasa olarak, "Göklerin öğrencisi olmadan yeryüzünün öğretmeni olunmaz" diyen Aliya'nın mısraları bize yol gösterecektir: "Tanrım değiştiremeyeceğim şeyler için bana güç ver / Değiştirebileceğim şeyleri değiştirmek için de cesaret / Bir de ikisini tefrik etmek için hikmet".

KAYNAKÇA

- Akın, H. Mahmut (2016), "**Aliya İzzetbegoviç'in Siyaset Felsefesi ve İslam**" İnsan ve Hikmet Vakfı Konuşmaları, Ankara.
<http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/Aliya/560.pdf> (Erişim Tarihi: 09/04/2018).
- Aydın Abdullah ve Belli Aziz (2018), **Modern Çağda Müslüman Kent: Medine'den Metropole, Modernleşme Sürecinde Müslümanlar**, Ed. Necmettin Çalışkan, Nobel Kitapevi, Ankara.
Aksun, Ziya Nur, (1994), **Osmanlı Tarihi**, 1. Cilt, Ötüken Yay., İstanbul.
- Aslantürk, Zeki, ve Amman, M.Tayfun (2000), **Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Coşkun, M. Yahya (2016), "**Aliya İzzetbegoviç'in Kültür ve Medeniyeti**", Hece Dergisi, Yıl:20, Sayı:229, Özel Sayı:31, ss.464-482.
- Farabi, (1990), **El-Medinetül Fâzıla**, (çev.) Nafiz Danışman, MEB Yayınları İstanbul.
- Göktürk, İsmail, (2016), "**Çiçek Ülkenin Çiçek Şehitleri: Srebrenitsa Katliamı**" Hece Dergisi, Yıl:20, Sayı: 229, Özel Sayı: 31, ss. 638-640.
- Hacımeyliç, Kazım, (2013), "**Aliya İzzetbegoviç'in Hayatı ve İslam Dünyasına Bakışı**". Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Sempozyum Bildirileri Kitabı (Ed: Merve Akkuş Güvendi), İhlas Gazetecilik A.Ş., İstanbul, ss.15-19.
- Halilagiç, Sead (2016), "**Saraybosna Sinanoba Tekkesi Şeyhi Sead Halilagiç İzzetbegoviç'i Anlatıyor**", Hece Dergisi, Yıl: 20, Sayı:229, Özel Sayı:31, ss.106-107.
- İlmi Etüdler Derneği (2007), **Aliya Anma Toplantısı Tanıtım Kitapçığı**, Sabahattin Zaim Eğitim Merkezi, İstanbul.
- İsakoviç, Zehrudin (2016), "**Aliya İzzetbegoviç 1925-2003 Biyografisi**" (Çev: Muhsin Mete), Hece Dergisi, Yıl:20, Sayı:229, Özel Sayı:31, ss.149-194.
- İzzetbegoviç, Aliya (2003), **Kendi Kaleminden Aliya İzzetbegoviç**, Vakit Gazetesi Yayınları, (Tercüme: Alev Erkilet, Ahmet Demirhan, Hanife Öz).
- İzzetbegoviç, Aliya, (2011), **Doğu Batı Arasında İslam**, Yarın Yayınları, (Tercüme, Salih Şaban, İstanbul.
- İzzetbegoviç, Aliya, (2007a), **İslam Deklarasyonu ve İslam'ın Yeniden Doğuşunun Sorunları**, 1. Baskı, Fide Yayınları, İstanbul.
- İzzetbegoviç, Aliya (2007b), **Köle Olmayacağız**, 1. Baskı, Fide Yayınları, İstanbul.
- Karaaslan, Faruk (2013), "**Medeniyet Tartışmalarına Anti-Ütopya Bir Yaklaşım: Aliya İzzetbegoviç Örneği**", Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Sempozyum Bildirileri Kitabı (Ed: Merve Akkuş Güvendi), İhlas Gazetecilik A.Ş., İstanbul, ss.25-33.
- Karakoç, Sezai (2005), **Kıyamet Aşısı**, Diriliş Yayınları, Sekizinci Baskı, İstanbul.
- Kösoğlu, Nevzat (1988), **Kitap Şuuru**, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Latiç, Cemaleddin (2005), "**Bilge Kralın Çağa Haykırışı: Yemin Ediyoruz ki Köle Olmayacağız**" (Çev: Emine Şentürk), Mostar Dergisi, Sayı:6, ss.89-95.
- Okşar, Yusuf (2018), **Şemsüddin Muhammed B. Eref es-Semerkindi'de Nefis ve Marifetullah**, Turkish Studies (Comperative Religious Studies), Cilt:13, Sayı:9, ss.175-194.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13364>
- Ökten, Sadettin (2014), "**Marifimiz ve Medeniyetimiz**", Medeniyet Tasavvuru dergisi, Sayı:1, ss.34-38.
- SEKAM, (2016), **Türkiye Gençlik Raporu: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri (ÖZET RAPOR)**, İstanbul.

- Sıcak Ahmet Sait; Çalışkan, Necmettin (2018), “**Müfessirin Özellikleri Bağlamında “İnsân-ı Kâmil” Anlayışı ve “Büyük Adam Sosyolojisi” Teorileri**”, Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyumu Tam Metin Kitabı II, (26-28 Nisan 2018 Kahramanmaraş) ss.80-93.
- Sıcak, Ahmet Sait; Çalışkan, Necmettin (2019), “**Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -I-**”. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:33 (Haziran 2019):127-168.
- Toynbee Arnold (1980), **Medeniyet Yargılanıyor**, (Çev.) Ufuk Uyan, Yeryüzü Yayınları, İstanbul.
- Yurtgezen, Ali (2017), “**Medeniyet-i Sahiha**”, Terkip ve İnşa Dergisi, Sayı 2. <http://www.fikirteknesi.com/medeniyet-i-sahiha/> (Erişim tarihi: 01/12/2019).